

Admiral flote
BRANKO MAMULA

Aktuelni problemi odbrane u odnosu na suvremena kretanja u svijetu i u nas — modernizacija koncepcije općenarodne odbrane

*Izlaganje saveznog sekretara za narodnu odbranu admirala
flote Branka Mamule u Političkoj školi »Josip Broz Tito« u
Kumrovcu, 18. aprila 1988. godine.*

U okviru sagledavanja dugoročnih procesa u međunarodnim odnosima, značajno je ukazati na dvije moguće tendencije u globalnim svjetskim razmjerama. Riječ je o oprečnim tendencijama — procesu fragmentiranja i zatvaranja, na jednoj, i procesu integracije svijeta, na drugoj strani. Imajući u vidu moguće promjene, kao posljedice treće tehničko-tehnološke revolucije, i veoma narasle progresivne snage čovječanstva, realno je očekivati da će prevladati proces sveopćeg povezivanja svijeta, smjerom stvaranja osnovnih pretpostavki za konstituiranje tzv. svjetskog društva.

I pored nekih pozitivnih tendencija, suvremeni međunarodni odnosi opterećeni su brojnim protivrječnostima i različitim interesima, što će i ubuduće ugrožavati bezbjednost malih i nesvrstanih zemalja, pa i Jugoslavije. Stoga, u ovom historijskom trenutku, brže i efikasnije prevazilaženje društveno-ekonomske i političke krize našeg društva ima primaran značaj i utjecaj na ukupnu unutarnju stabilnost i bezbjednost zemlje.

Proces demokratizacije i podruštvljavanja općenarodne odbrane i društvene samozaštite, koji ima duboke korijene, i dalje će se nastaviti. Na vlastitim iskustvima, u skladu sa potrebama unapređenja konkretnih odbrambeno-samozaštitnih poslova, usavršavaćemo postojeća rješenja uz široko uključivanje nauke i angažiranje svih subjekata društva. U teorijskoj i praktičnoj djelatnosti moramo se zalagati za dosljedno oživotvorenje Titove vizije našeg odbrambeno-samozaštitnog organiziranja i neprekidno dograđivanje koncepcije i doktrine odbrane, kako na stratejskom tako i na operativnom i taktičkom nivou, zasnovane na neiscrpnim iskustvima iz našeg narodnooslobodilačkog rata i suvremenih ratova, kao i dostignućima vojnonaučne misli u svijetu i u nas.

Proces modernizacije oružanih snaga, koji je ranije započeo i još traje, zahvatio je sva tri ključna područja njihove izgradnje: prvo, usavršavanje organizacijske strukture i svih drugih aspekata organizacijske izgradnje; drugo, tehničku modernizaciju, i treće, razvijanje originalne ratne vještine, a u okviru toga, i usavršavanje sistema rukovođenja i komandovanja.

Dostignuti stupanj izgrađenosti oružanih snaga obezbjeđuje sve bitne pretpostavke i uvjete visoke borbene gotovosti, što se posebno odnosi na Jugoslavensku narodnu armiju i njezinu spremnost za izvršenje zadataka u okviru eventualne iznenadne oružane agresije.

Bitne karakteristike i tendencije odnosa u međunarodnoj zajednici i njihov utjecaj na vojno-političku situaciju u svijetu i na bezbjednost naše zemlje

Ne upuštajući se u detaljnije razmatranje ukupnog stanja u međunarodnoj zajednici, mada se to ne može u potpunosti izbjeći, ukazaću samo na neke bitne karakteristike i tendencije odnosa u njoj, koji opredjeljujuće utječu na opću vojno-političku situaciju i stanje u našem okruženju, kao i na bezbjednost zemlje. Zatim bih nešto rekao o unutarnjoj situaciji i njenom odrazu na bezbjednost zemlje i na kraju o bitnim obilježjima eventualne agresije na Jugoslaviju i našim osnovnim opredjeljenjima u izboru optimalnog modela odbrane.

Svjedoci smo činjenice da se danas u svijetu, kao nikada ranije, sučeljavaju i sukobljavaju raznovrsni i protivurječni interesi iza kojih stoje snage i centri moći koji nastoje da zadrže svoj sadašnji položaj ili da postojeće društvene, a time i vojno-političke odnose u regionalnim i globalnim razmjerama mijenjaju u skladu sa svojim interesima i ciljevima.

Bez namjere predviđanja ukupnih dugoročnih procesa u međunarodnim odnosima ukazaću samo na dvije moguće tendencije u globalnim svjetskim razmjerama. Riječ je o oprečnim tendencijama — *procesu fragmentiranja* i zatvaranja na jednoj, i *procesu integracije* svijeta, na drugoj strani.

Proces fragmentiranja ispoljava se, prvo, putem povećanja broja nacionalnih država uz daljnju tendenciju i, drugo, putem povezivanja i zatvaranja užeg kruga zemalja na regionalnom planu i po različitim osnovama — ideološkim, ekonomskim, tehnološkim, religijskim i vojnim, tako da u okviru svjetske zajednice objektivno i uporedo egzistiraju različiti svjetovi.

Proces sveopćeg povezivanja svijeta posljedica je, prije svega, ekonomsko-razvojnih kriterijuma, čija uloga postaje sve značajnija, i to na račun političkih i vojnih. U tom smislu treba sagledavati i mogućnost da ideološke razlike izgube dio svog značaja, da se sanira ili ublaži protivurječnost Istoka i Zapada i dođe do konvergiranja njihovog društvenog i političkog razvoja.

Zajednički tehnološki programi javljaju se kao faktor integrisanja zapadne, odnosno istočne Evrope, kao i njihovog međusobnog približavanja. Međutim, bez obzira na porijeklo, tehnologija se ne može smatrati dobrom jedne zemlje, grupacije ili bloka. Upravo iz činjenice da razvijene zemlje mogu graditi svoju razvojnu strategiju samo na temelju bržeg razvoja zemalja u razvoju, proizlazi potreba drugačijeg tretmana tehnologije — kao dobra koje pripada svima.

Imajući u vidu moguće promjene koje sobom nosi treća tehničko-tehnološka revolucija i ogromno narasle progresivne snage čovječanstva, realno je očekivati da će prevladati proces sveopćeg povezivanja svijeta, smjerom stvaranja osnovnih pretpostavki za konstituiranje tzv. svjetskog društva.

Kao rezultat procesa fragmentiranja i integracije u strukturi svjetske zajednice izdvojilo se nekoliko nivoa ili krugova te globalne strukture. U prvom krugu su dvije supersile, koje su na čelu dva velika vojno-politička bloka. U drugom krugu ili nivou te strukture nalaze se one velike sile koje su ranije, u historiji, povremeno i naizmenično imale vodeću ulogu u svjetskoj zajednici, ali su nakon drugog svjetskog rata izgubile taj primat. Treći nivo te strukture čine zemlje u razvoju, koje predstavljaju najširu i heterogenu grupaciju, kako u pogledu ekonomske razvijenosti, ideološke i političke orijentacije, tako i u pogledu odbrambene moći.

Nasuprot takvom vojno-političkom grupisanju pojavio se pokret nesvrstanih, kao rezultat historijskih težnji naroda za slobodu, nezavisnost, jednakost i socijalni napredak. Taj pokret je svojim permanentnim i kontinuiranim angažiranjem na izgradnji pravednijeg i bezbjednijeg svijeta izrastao u nezavisni i nezamjenjljivi vanblokovski globalni faktor međunarodnih odnosa.

Blokovska perspektiva, dugoročno gledajući, mogla bi se izraziti hipotezom da će postepeno slabiti blokovska kohezija i da će blokovi gubiti od značaja, snage i utjecaja u međuna-

rodnim razmjerama. Međutim, to ne znači da će slabiti utjecaj supersila, koje se sada nalaze na čelu blokova. Argumenti koji idu u prilog ovoj hipotezi i koji je opravdavaju mogli bi se pronaći i u tendencijama u razvoju međunarodnih odnosa u cjelini, u razvoju odnosa unutar blokova i u djelovanju limitirajućih faktora sveopćeg uništavajućeg nuklearnog rata, a i konvencionalnog rata svjetskih razmjera. Mada se procesi brzo razvijaju i u društvenoj sferi, podstaknuti sve ubrzanijim tehničko-tehnološkim progresom, nezahvalna su predviđanja takvih radikalnih promjena. Sve eventualne teorijske pretpostavke, pa i spekulacije u tom smislu, mogle bi zamagliti horizonte i smanjiti oprez od opasnosti koje za male i nesvrstane zemlje sadrži suvremeni politički proces, ali bi isto tako bilo štetno zatvarati oči pred tim procesima i ne vidjeti mogućnost širenja prostora za djelovanje pokreta i politike nesvrstavanja, odnosno za razvijanje univerzalnog detanta.

S tim u vezi, s razlogom se nameće pitanje da li je svijet danas, na pragu 21. vijeka, na historijskoj raskrsnici i na prijelazu u novu epohu koja će biti korijenito drugačija od svih dosadašnjih — epohu mira, ili je ovo samo jedna od etapa poboljšanja odnosa između supersila. Pri tome treba imati u vidu činjenicu da sporazum o uklanjanju evroraketa obuhvata samo mali dio nuklearnog potencijala supersila (svega 4—5 posto) i da se razmatraju mogućnosti jačanja nuklearnog oružja male snage, a prije svega konvencionalnih snaga, koje već uključuju oružja prostornog dejstva, čiji krajnji efekti rušenja i uništavanja ne zaostaju za taktičkim nuklearnim oružjem. Sporazum je, stoga, značajniji kao izraz obnove detanta nego po svom neposrednom vojnom efektu. Eliminiranje tog oružja u suštini ništa ne mijenja, jer su ostali nedernuti stokovi strategijskog nuklearnog oružja koji su dovoljni za totalnu destrukciju globalnih razmjera (cijeni se da je preostali nuklearni potencijal dovoljan da se svijet uništi 20 puta).

Prema tome, iako ovaj sporazum pozitivno utječe na poboljšanje odnosa supersila, to automatski ne znači i jačanje bezbjednosti drugih, u prvom redu malih zemalja koje nisu svrstane u blokove, među kojima je i naša zemlja. Ovo tim prije što svi dosadašnji koncepti bezbjednosti koji su bili zasnovani na dogovorima, inače međusobno suprotstavljenih i konfrontiranih velikih sila i blokova, nisu izdržali probu vremena jer su bili u suprotnosti sa stremljenjima i jasno izraženim opredjeljenjima velike većine zemalja.

Svijet se, pored blokovskih podjela i konfrontacija, koje su zasigurno bremenite opasnostima i pune eksplozivnog naboja, sve dramatičnije suočava i sa *sve većim raskorakom između Sjevera i Juga*. Pod pritiskom ekonomskih teškoća i daljeg produbljivanja zavisnosti od razvijenog dijela svijeta, društvena stabilnost mnogih zemalja u razvoju postaje vrlo krhka, a to s gledišta svjetskog mira ne može nositi ništa manje rizika od blokovskog nadmetanja i trke u naoružavanju. Razvijeni su spremni na ustupke samo u mjeri u kojoj se to podudara sa njihovim strateškim interesima ili ih na to prisiljava ekonomska nužnost. Raznim ekonomskim, financijskim, tehnološkim, pa i političko-vojnim injekcijama oni nastoje da re-vitaliziraju nerazvijene do mjere održavanja njihove sposobnosti da kupuju dio robe koju proizvodi razvijeni svijet. Svaki put kada nerazvijeni svijet odlučno ispolji namjeru da se suprotstavi takvom statusu činioca drugog reda, može se očekivati uključivanje u igru svih oblika moći da mu se nametne volja, a to implicira mnoštvo povoda i uzroka novih kriza i sukoba.

U kontekstu bezbjednosti vanblokovskih zemalja i zemalja u razvoju ne smiju se ispustiti iz vida ni najnovija doktrinarna opredjeljenja velikih sila i blokova.

Kada se govori o *nuklearnim doktrinama*, može se konstatirati da su još uvijek važeće one doktrine koje su formulirale vojno-političke garniture supersila na početku sedamdesetih godina. Međutim, trebalo je vremena da se protagonisti nuklearne strategije osvijeste i da modificiraju ili čak i napuste ideju o mogućnosti pobjede u nuklearnom ratu i njegovom dugotrajnom i kontroliranom vođenju.

S obzirom na sve izrazitije uvjerenje supersila da primenom takve strategije nije moguće voditi i dobiti rat bez rizika od samouništenja, u novije vrijeme modificiraju se postojeće i javljaju mnoge nove doktrine i strategije.

U opticaju je, prije svega, *konvencionalna doktrina* s mnoštvom varijacija nastalih kao produkt razvoja materijalno-tehničkog faktora rata. Tu se, najprije, imaju u vidu razvoj i uvođenje konvencionalnih sredstava velike ubojne i razorne moći, približne nuklearnim sredstvima supermale i male snage, čime je konvencionalna doktrina poprimila globalni strateški značaj. U prvom redu, riječ je o razvoju novih konvencionalnih doktrina poznatih kao »doktrina dubokih udara«,

»vazdušno-kopnene bitke« i »brzi duboki prodori u dubinu«. U njihovim okvirima razrađuju se takvi modeli koji omogućuju vrlo brzo prenošenje ratnih dejstava na teritoriju protivnika, visoku ofanzivnost, veću dubinu manevra, visok tempo napada i sve značajniju ulogu vazdušne komponente dejstva itd., što nije ništa drugo do korak dalje u razvoju doktrine mogućitog rata.

S aspekta odbrane malih i nesvrstanih zemalja posebno je značajno ukazati na suštinu primjene *doktrine sukoba niskog intenziteta*, koja predstavlja novi modalitet vojnog intervencionizma. Dosadašnje analize ove doktrine daju osnove za predviđanje da će do kraja 20. stoljeća, a vjerojatno i nešto kasnije, biti jedina prava ratna doktrina u smislu operativne primjene, i da će zajedno s doktrinom nuklearnog zastrašivanja i odvrćanja bitno utjecati na strategijske odnose u svijetu u naznačenom vremenskom periodu. U suštini, ovom doktrinom željeni ciljevi se ostvaruju primjenom kombiniranih mjera vojnog intervencionizma i suptilnih metoda dominacije, kao i specijalnog rata. Radi se, dakle, o višestrukoj ideološkoj, političkoj, psihološko-propagandnoj i vojnodoktrinarnoj racionalizaciji, da bi se izbjegao kvalifikativ agresora i rizik međusobnog vojnog sukoba velikih sila. Ona je, kao takva, ne samo model revitalizacije vojnog faktora u uvjetima gotovo apsolutnog pariteta vojne moći, nego je po svojoj suštini istovremeno i globalna doktrina i doktrina svjetske kontrarevolucije.

Kao posebna kvalitativna novina u ovoj doktrini su *dejstva sa distance* koja podrazumijevaju temeljito pripremljen i iznenadan napad na vitalne objekte — ciljeve (vojne ili civilne — ili jedne i druge) bez ulaska snaga agresora na teritoriju zemlje koja je žrtva takvog napada. U uvjetima naraslih borbenih mogućnosti oružanih snaga potencijalnog agresora, prije svega vazduhoplovnih, pomorskih i raketnih, prikupljanja podataka i elektronskih dejstava, povećane su mogućnosti primjene iznenadnih udara sa distance.

U vezi sa primjenom »doktrine sukoba niskog intenziteta«, potrebno je istaći da će, i pored dejstava sa distance, *doktrina posrednog nastupanja*, odnosno *specijalnog rata* sve više dobijati na značaju, s obzirom na postojanje brojnih ograničavajućih faktora rata, prije svega, pod utjecajem jačanja fronta miroljubivih snaga. Naravno, specijalni rat se prven-

stveno vodi protiv onih zemalja koje opterećuju politički potresi, međunacionalni sukobi i krizni poremećaji u funkcioniranju privrede i u kojima su, na bazi visokog stupnja ekonomske zavisnosti, razvijene zemlje uspjele izgraditi snažna uporišta u ekonomskom životu, a otuda i uvjete za političko destabiliziranje zemalja u razvoju. Isto tako, mi u Jugoslaviji moramo biti svjesni stanja, posljedica i izazova naše društvene stvarnosti, utoliko prije što se inostrane procjene odbrambenih mogućnosti naše zemlje najneposrednije dovode u vezu s teškoćama u privrednom i ukupnom razvoju, a posebno s pojavama nejedinstva u mnogim sferama društvenog života.

Mora nam biti jasno da se dalji tok događaja u rješavanju iskrsljih problema kod nas veoma budno prati u inozemstvu. S tim u vezi ima različitih iščekivanja: od isticanja realnih šansi za društveni oporavak, do apsolutne nevjerice i kalkulacija o konačnom stabiliziranju prilika u Jugoslaviji i njenom povratku na ranije pozicije utjecajnog faktora u međunarodnim odnosima. Otuda i razne spekulacije s budućnošću naše zemlje, sve do mogućnosti spoljne oružane intervencije. Zbog svega toga, a i inače, ističe se preka potreba što hitnijeg rješavanja svih društvenih problema, a posebno preduzimanje odgovarajućih mjera za ubrzaniji ekonomski razvoj kao nužnu pretpostavku bezbjednosnog jačanja zemlje.

Krize i krizna žarišta

Lanac kriznih žarišta proteže se, geografski gledano, od Dalekog istoka preko Indijskog okeana i Persijskog (Arabijskog) zaliva, Bliskog istoka i Sredozemlja, roga i juga Afrike do Srednje i Južne Amerike. Neki regioni se posebno ističu ili intenzitetom krize ili stanjem i razvojem odnosa u njima značajnim za ukupnu svjetsku stratešku konstelaciju i mir u svijetu. Tu, svakako, spadaju Bliski i Srednji istok, Jugoistočna Azija i Daleki istok, Afrika i Latinska Amerika.

Kada je riječ o *Evropi*, koja se smatra relativno stabilnim područjem, prije svega zbog toga što je u njoj izbalansiran odnos snaga supersila i vojnih blokova, evidentno je da se linija zategnutosti na ovom kontinentu sve više pomjera ka njegovom južnom dijelu, konkretnije ka Balkanu, uključujući i širi region Sredozemlja. Na dalji razvoj situacije na Mediteranu i u jugoistočnom dijelu Evrope umnogome će utjecati

razvoj situacije u kriznim žarištima na Bliskom i Srednjem istoku i na sjeveru Afrike, kao i ukupna kretanja u odnosima supersila i blokova. Atmosfera nastala poslije američko-sovjetskog sporazuma na specifičan način je podstakla procese i otvorila više novih pitanja, dilema i opcija za buduća kretanja na ukupnom evropskom prostoru, a posebno na Mediteranu i u području Balkana.

Mediteran je sastavni dio evropskog ratišta, preko kojeg NATO teži da ojača svoje južno krilo i očuva sposobnost nanošenja raketnog i vazdušnog udara po zemljama Varšavskog ugovora, da poveća dubinu svog strategijskog rasporeda, razvije logističku podršku i čvršće poveže južnoevropsko vojište. Na ovaj region, zajedno s Bliskim i Srednjim istokom, sovjetska vojna politika gleda kao na prostore koji bliže okružuju sovjetske granice i iz kojih je moguće neposredno ugroziti objekte na sovjetskoj teritoriji. Zato SSSR u Sredozemlju drži značajne pomorske snage i jednako značajnu vazdušnu podršku na kopnenim aerodromima (u najnovije vrijeme povremeno i na nosačima aviona).

Može se zaključiti da su mali izgledi da se u dogledno vrijeme međunarodna vojno-politička situacija na jugu Evrope i Mediteranu bitno poboljša. Konfrontacija će se i dalje nastaviti, prije svega oko sfera utjecaja, zbog čega će nesvrstane zemlje Mediterana biti izložene pritiscima u pravcu vojnog i političkog svrstavanja uz velike sile i blokove.

Balkan je oduvijek bio u samom središtu svih strateških opcija značajnih političkih i vojnih sila Evrope i svijeta. Najnovija kretanja u Evropi i Mediteranu, kao i interes supersila za Balkan, u velikoj mjeri utječu i na vojno-politički položaj Jugoslavije, zbog toga što je njen prostor u okviru ove regije izuzetno značajan.

Za prevladavanje svih naslijeđenih i novostvorenih podjela na Balkanu ohrabruje nedavno održani *sastanak ministara inostranih poslova balkanskih zemalja*. Atmosfera i rad beogradskog skupa bili su obilježeni podjednakom željom svih učesnika da konstruktivno i uspješno ostvare pouzdanije osnove za dalju suradnju. Sigurno je da razmjena gledišta i odluke koje su donijeli o jačanju bilateralne i multilateralne suradnje u različitim domenima doprinose stvaranju povoljnije klime za rješavanje spornih pitanja. Biće potrebno još strpljenja, međusobnog razumijevanja i uvažavanja da bi se odnosi u ovom području doveli na željeni nivo.

Značajno je još jednom istaći da vrijeme u kome živimo, opterećeno brojnim protivurječnostima i različitim interesima, ne dozvoljava da se ni za trenutak potcijene ili negiraju opasnosti od mogućnog ugrožavanja bezbjednosti, posebno u ovoj, sigurno jednoj od najtežih faza poslijeratnog razvoja Jugoslavije.

Utjecaj unutarnje situacije na odbranu i bezbjednost zemlje

Nemam namjeru šire govoriti o *našoj unutarnjoj situaciji* u kojoj smo se kao društvo našli, jer je to uglavnom poznato. Htio bih ukazati na činjenicu da u ovom historijskom trenutku brže i efikasnije prevazilaženje društveno-ekonomske i političke krize ima primaran značaj i utjecaj na ukupnu unutar-nju stabilnost i bezbjednost zemlje. Ovo ističem, prije svega iz razloga što su u ovakvim uvjetima sve češće *na udaru spoljnog i unutarnjeg neprijatelja trajna opredjeljenja Jugoslavije i temelji* njezinog dugoročnog razvoja: socijalističko samoupravljanje, bratstvo i jedinstvo i nacionalna ravnopravnost svih naših naroda i narodnosti i federativno uređenje, politika nesvrstavanja i općenarodna odbrana i društvena samozaštita u cjelini, a posebno Jugoslavenska narodna armija.

Kada sa ove vremenske distance analiziramo naš ukupni dosadašnji razvoj, doći ćemo do spoznaje da smo *uporedo s razvojem* društveno-ekonomskog i političkog *sistema socijalističkog samoupravljanja gradili i razvijali primjeren odbrambeno-samozaštitni sistem*. U tom vremenskom razdoblju sistem općenarodne odbrane i društvene samozaštite trpio je određene modifikacije, ali je uvijek predstavljao — kako je Tito govorio — dosljednu primjenu iskustava iz narodnooslobodilačkog rata i bio vjeran izraz samoupravnog i demokratskog karaktera jugoslavenskog društva. Pri tome se stalno izgrađivao kao integralni dio našeg društvenog sistema i predstavljao siguran oslonac i garant slobode i nezavisnosti naših naroda i narodnosti i njihovog mirnog razvitka.

Tako je i danas, kada smo suočeni s teškim zastojem u razvoju socijalističkog samoupravljanja. Riječ je o zastoju koji je posljedica ne samo naslijeđenih već i novonastalih protivurječnosti. Marksistička misao i revolucionarna društvena praksa ukazuju i upozoravaju da i naša, kao i sve druge socijalis-

tičke revolucije, imaju svoju perspektivu samo ako su sposobne da se razvijaju demokratskim putem i na suvremenim razvojnim programima, okupe oko sebe najšire mase radnih ljudi i građana. Tada će one jedino biti u stanju da se brane i odbrane. Sintagma da svaki radnik i građanin bude istovremeno i ratnik i radnik, kada nacionalni teritorijalni integritet, društveno-politički i ustavni poredak budu napadnuti — biće stvarnost. Stepenn vojne organizacije, ovako široko postavljennog poretka odbrane, mora biti prilagođen ratnim tehnikama i dominirajućim ratnim doktrinama, našim i drugim iskustvima vođenja rata u cjelini i oružane borbe posebno, zatim prostoru i vremenu, historijskom nasljeđu, ukupnim materijalnim i moralnim kapacitetima, aktuelno razvijenoj volji i motiviranosti itd. Na tome smo izgradili osnove koncepcije općenarodne odbrane, naše doktrine rata i oružane borbe. Na toj osnovi razvijamo i našu odbrambenu organizaciju u cjelini, posebno oružane snage. Nerazdvojni dio te koncepcije je i Jugoslaven-ska narodna armija, kao najopremljeniji i najmobilniji dio oružanih snaga u miru za obezbjeđenje zemlje od svih mogućih iznenađenja, kao prioritettog zadatka, i sa drugim snagama općenarodne odbrane i društvene samozaštite od nasrtaja snaga kontrarevolucije na tekovine naše revolucije i socijalističkog razvoja. Sve činjenice i uvjeti na kojima je izgrađena i jedino može funkcionirati koncepcija općenarodne odbrane moraju se uvijek imati na umu, a posebno danas kada se, i pored jasnih generalnih opredjeljenja u razvoju našeg socijalističkog samoupravljanja, kontinuirano javljaju snage koje problemima društvene izgradnje pristupaju s drugih pozicija, suprotnih našoj socijalističkoj i samoupravnoj usmjerenosti. Te snage nude nešto sasvim drugo — građansku ili dogmat-sko-birokratsku alternativu. Prijeti realna opasnost da bi snage izvana, kada bi ocijenile da je naša stabilnost potkopana dejstvom unutarnjih snaga, pokušale da otvorenom interven-cijom obezbijede svoje interese na ovom prostoru.

Podruštljavanje odbrane

Kada sagledavamo rezultate u razvoju našeg društva, želio bih istaći da smo u podruštljavanju sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite postigli zapažen uspjeh, rekao bih, čak i veći nego u drugim oblastima društvenog života.

Koliki je stupanj područstvljavanja odbrambenih poslova može se vidjeti iz činjenice da se na razradi mnogih rješenja *angažiraju svi društveni subjekti*. Najznačajnije dokumente i odluke razmatraju i verificiraju *nadležni savezni organi*, a posebno *Predsjedništvo SFRJ* kao Vrhovna komanda naših oružanih snaga.

Na osnovu angažiranja široke baze institucija društva donijet je dokumenat kojim se, polazeći od naših generalnih opredjeljenja i dostignuća, ukazuje na perspektive i utvrđuje razvoj odbrane do 2000. godine. Taj dokumenat služi kao osnova cjelokupne odbrambeno-samozaštitne izgradnje društva u svim njegovim dijelovima — u oružanim snagama i u civilnim strukturama.

Na sličan način izrađen je i generalni doktrinarni dokumenat pod nazivom »Strategija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ«, u kojem su izložena temeljna konceptijska opredjeljenja i definirane obaveze, zadaci i funkcioniranje svih subjekata u odbrani i zaštiti.

Pored toga, donijeta su i brojna sistemska *normativna akta* koja na nov i kvalitetniji način regulišu izradu planova odbrane za sve subjekte odbrambenog sistema. I brojni drugi, sasvim konkretni odbrambeno-samozaštitni poslovi prenijeti su sa specijaliziranih vojnih organa na institucije društveno-političkih zajednica.

O sve intenzivnijem područstvljavanju odbrambenih poslova svjedoči i bogata praksa rada komiteta za općenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu. Nema praktično nijednog značajnijeg pitanja iz domena odbrane i zaštite a da se o njemu prethodno ne izjasne, daju svoje mišljenje, prijedloge i stavove i ova operativno-politička tijela. Time se još jednom potvrđuje vodeća i odlučujuća uloga i odgovornost Saveza komunista Jugoslavije za općenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu, jer se, kao što je poznato, na čelu tih komiteta nalaze predsjednici komiteta SKJ u svim sredinama koje ih formiraju.

Demografski problemi razmještaja viška vojnih obveznika i stanovništva iz prenaseljenih aglomeracija u ispražnjena, a za vođenje oružane borbe i otpora značajna područja, bili su jedno od najsloženijih pitanja odbrane za koje su bili zainteresirani najširi društveno-politički subjekti. Mislim da ih sve uspješnije rješavamo.

Stvaranje tehničke, materijalne, prehrambene i druge infrastrukture na nerazvijenom i posebno brdsko-planinskom području i cjelina uređenja teritorije već je nekoliko godina zajednički program društveno-političkih zajednica i oružanih snaga, posebno Jugoslavenske narodne armije, gdje se angažiraju, u granicama naših sadašnjih mogućnosti, sve snage omladine, vojnika, tehničkih i stručnih organizacija, štabova JNA i TO, specijaliziranih organizacija za proizvodnju u ratnim uvjetima itd. Iz godine u godinu postižu se sve značajniji rezultati. Značaj *pripremljenosti teritorije* i stvaranje na njoj povoljnijih uvjeta za život i oružanu borbu, jedan je od naj-složenijih zadataka. Taj zadatak zahtijeva, uz vrlo organiziran i dobro planiran rad za svaku godinu i dugoročno, znatno više financijskih sredstava nego što ih mi u ovom času možemo izdvojiti. Otuda i naše nezadovoljstvo postignutim rezultatima.

Rezerve i njihovo plansko obezbjeđenje bile su već dugo zajednički zadatak oružanih snaga i društveno-političkih zajednica. Zapravo, obezbjeđenje rezervi u hrani, gorivu i mazu, rezervnim dijelovima, lijekovima, krvnoj plazmi itd., potpuno je područstveno područje naših ukupnih ratnih priprema. Oružane snage čuvaju za sebe izdvojene rezerve za prvih nekoliko mjeseci rata, a za sve drugo se oslanjaju na organizaciju zajedničkih društvenih rezervi — od kućnog domaćinstva i radne organizacije do općine, republike i federacije.

Uz sve teškoće stvaranja, zanaavljanja, skladištenja i zaklanjanja rezervi postignuti su takvi rezultati koji su sada zadovoljavajući. Rezerve treba dalje razmješati prema najmanje razvijenim i popunjenim područjima, prema pravcima i rejonima manevra oružanih snaga, posebno u dugotrajnom odbrambenom ratu, i popuniti ih do nivoa koji će moći podnijeti i zastoje u snabdijevanju, komuniciranju i posebno funkcioniranju velikih sistema.

Medicinski oslonac zbrinjavanja ranjenih i oboljelih u vođenju oružane borbe i otpora agresoru zasniva se na potencijalu društveno-političkih zajednica. Sistem je razrađen od trupnih i poljskih medicinskih ustanova i bolnica do stacionarnih, kao i sva trijaža i evakuacija od mjesta borbenih dejstava do svih stepena bolničkog liječenja. Popuna instrumentima, opremom, lijekovima i medikamentima, kao i kadrom, posljednjih nekoliko godina obavlja se sve uspješnije. Ipak treba reći da naša ostvarenja u tom pogledu nisu na nivou zahtijeva i

potreba za otklanjanje posljedica udara koji bi, u nekim varijantama oružane agresije na nas, mogao uslijediti u početnom periodu rata. Polazeći upravo od tih najtežih uvjeta, dovodimo organizaciju ukupnog medicinskog obezbjeđenja, a posebno bolničkog liječenja, naročito u poljskim uvjetima, na nivo oštih zahtjeva koje smo postavili.

Ne želim posebno govoriti o dostignućima na *podruštvljavanju obučavanja* za oružanu borbu, civilnu zaštitu, sve vrste otpora agresoru itd. Upravo je u toku inovacija tih programa, naročito za srednje škole i fakultete, radi toga da bi svojim sadržajima potpunije odgovorili zahtjevima vremena, ciljevima koji se žele postići, i iskustvima gdje su neki od sadržaja i metoda dovedeni u pitanje.

Međutim, i pored očiglednih rezultata u razvoju i *podruštvljavanju* sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite, zadnjih godina suočeni smo sa tim pitanjima na način koji govori da se ne poznaje novo stanje niti su se kritičari postarali da ga provjere u mjesnim zajednicama, radnim organizacijama, društveno-političkim zajednicama i društveno-političkim organizacijama i kod kadrova dnevno angažiranih na tim poslovima. Ili, možda dio tih kritičara neće da se upušta u te »dosadne« dnevne poslove na izgradnji odbrane zemlje u svim njezinim područjima i radije daju paušalne ocjene koje, izgleda, danas u vremenu kritike svega i svačega mogu lako proći.

Želim posebno naglasiti da su u pogledu demokratizacije odbrane u nas kontinuirano tekla dva procesa koja su se istovremeno dopunjavala. Prvo, tokom cjelokupnog poslijeratnog razvoja naše društvo je imalo institucionalnu i realnu kontrolu nad poslovima odbrane. Ono je preko nadležnih organa utjecalo na odlučivanje o svim globalnim i stratejskim odbrambenim pitanjima. Sve što je do sada rađeno u toj oblasti realizirano je uz primjenu principa demokratije i demokratičnosti i u opredjeljivanju svih bitnih stanovišta o razvoju naših oružanih snaga poštovana je demokratska procedura.

Drugi proces demokratizacije odvijao se unutar oružanih snaga, a posebno unutar Jugoslavenske narodne armije. Armija je dio društva i demokratizacija odnosa u njoj uvjetovana je razvijenošću samoupravljanja kao osnove demokratskog organiziranja društva. Svjesni značaja sistema odnosa, kako za održavanje visokog nivoa borbene gotovosti Jugoslavenske

narodne armije, tako i za lično raspoloženje svakog njenog pripadnika, u posljednjih nekoliko godina preduzimane su brojne mjere koje imaju za cilj da se odnosi još više unaprijeđe. Najprije, vaspitno-obrazovnim procesom nastoji se da se u što većoj mjeri starješine stručno osposobe da, u novim uvjetima, u rad s generacijama mladih ljudi unose prijateljstvo, razumijevanje i povjerenje i da dalje humanizuju vojničke odnose u cjelini. Zatim, pravno-normativnom regulativom nastoji se da čovjek u Armiji bude uvijek zaštićen od svih nasrta na njegovu ličnost, na njegova ljudska osjećanja i njegovo dostojanstvo, da mu se obezbijede ona ista prava koja imaju ostali građani van JNA, naravno uz minimum ograničenja koja neminovno zahtijeva vojna organizacija.

Htio bih istaći i to da smo posljednjih nekoliko godina napravili značajan napredak upravo u prilazu složenom kompleksu *međuljudskih odnosa u Armiji*, u stručnom i naučnom tretmanu svih pitanja koja zadiru u njihovu bit i u otklanjanju uzroka koji, iako rjeđe, izazivaju neraspoloženje pojedinaca. S tim u vezi obezbijedili smo i uvođenje posebnih stručnjaka — psihologa i sociologa u jedinice Jugoslavenske narodne armije, koji će naučnim metodama otkrivati probleme iz tog domena, ukazivati na njihove šire posljedice i predlagati adekvatne mjere za otklanjanje uočenih propusta.

Armija ne samo što ne bježi od procesa društvene demokratizacije već ga podržava i oživotvoruje u svim armijskim strukturama. Ali, mora se reći da je demokratsko odlučivanje u vojnoj organizaciji ograničeno po obimu na one poslove i zadatke koji realno mogu biti predmet takvog odlučivanja i koji ne ugrožavaju princip jednostarješinstva i subordinacije, na kojima se zasniva vojna organizacija. Odlučivanje o vojnim pitanjima mora biti institucionalno uređeno i mora se obavljati na sasvim konkretan i primjieran način, kako bi se izbjegle greške, samovolja ili improvizacije, jer bi to imalo nesagledive posljedice za Armiju.

Protivnici našeg sistema pokušavaju, političkom galamom i insinuacijama na račun Armije, uzdrmati elementarne pretpostavke njenog funkcioniranja, nametnuti oblike odlučivanja koji su mogućni ili su svojstveni nekim drugim dijelovima društvene strukture, problematizirati njena organizacijska načela, proglašavati ih nasljeđem ranijih historijskih epoha i režima.

Bitna obilježja moguće agresije na Jugoslaviju i opredjeljenja u izboru optimalnih rješenja odbrane

Pri sagledavanju *mogućnosti ugrožavanja Jugoslavije oružanom agresijom* polazimo, prije svega, od sljedećih činjenica: *prvo*, da u doglednoj budućnosti ne treba očekivati smanjenje opasnosti po bezbjednost malih zemalja, pa ni naše, i da ta opasnost u određenim uvjetima može biti još izrazitija, budući da su supersile u međusobnom sporazumijevanju preskočile psihološku barijeru straha od međusobne direktne vojne konfrontacije; *drugo*, da se u skladu sa navedenom konstatacijom strategije i doktrine velikih, pa i nekih regionalnih sila, sve više prilagođavaju zahtjevima vođenja takvih ratova (lokalnih i regionalnih) koji bi bili na nižem stupnju rizika po izbijanje sukoba širih razmjera ili svjetskog nuklearnog rata; *treće*, da je zbog naraslih mogućnosti gotovih snaga potencijalnih agresora povećana opasnost od iznenadne oružane agresije, pogotovo ako se ocijeni da je u datom vremenu neka zemlja iznutra dovoljno »smekšala« ili da su njene odbrambene sposobnosti toliko slabe da ne predstavljaju ozbiljniju prepreku za realiziranje planiranih ciljeva, i *četvrto*, da se geostrategijski položaj SFRJ i dalje cijeni kao izuzetno značajan za poboljšanje i sticanje strateške prednosti u odnosu na suprotnu stranu, ne samo u regionalnim već i u globalnim razmjerama.

Nema sumnje da bi dalje narastanje unutarnje ekonomske i političke krize u zemlji, i eventualni jači kontrarevolucionarni udar iznutra do mjere koja bi mogla djelomično iskakati izvan onoga što se može predviđati i kontrolirati, objektivno pogodovali oružanoj agresiji pod bilo kojim izgovorom.

Jugoslavija bi se agresiji suprotstavila *opštenarodnim odbrambenim i revolucionarnim ratom* sve do njezinog slamanja ili prisiljavanja agresora da odustane od svojih ciljeva. Polazeći od takvog generalnog, političkog, idejnog i doktrinarnog opredjeljenja, mi već nekoliko godina temeljno analiziramo dostignuti stupanj u odbrambeno-samozaštitnoj izgradnji i sagledavamo i definiramo naša dugoročna težišta, kako na koncepcijsko-doktrinarnom i teorijskom, tako i na organizacijsko-funkcionalnom planu. Sve to što smo radili (a radili smo mnogo) predstavlja kapitalno strategijsko, a rekao bih, i društveno-političko rješenje.

Kada je riječ o izboru optimalnog modela strategijske doktrine, došli smo do zaključka da i dalje moramo ostati u okvirima strategije kombiniranja, koju smo inovirali u nekim bitnim odrednicama i tako je doveli na nivo suvremenih zahtjeva i potreba.

U strategiji kombiniranja, kao našem optimalnom modelu strategijske doktrine, ne kombiniraju se samo vojni elementi kao u tradicionalnim tipovima vojnih strategija, već se u njoj kombinira i mnoštvo drugih, nevojnih elemenata neoružane borbe i općenarodnog otpora. Taj zahtjev obogaćujemo sadržajima postavljenim na najširoj osnovi. Nama takva strategija odgovara iz više razloga, od kojih ističem najznačajnije: *prvo*, omogućava da se koristimo svim pozitivnim stranama drugih strategija, ali na kvalitativno višem nivou; *drugo*, obezbjeđuje da maksimalno dođu do izražaja sve komparativne prednosti našeg odbrambeno-samozaštitnog sistema i da se angažiraju i svi drugi potencijali društva koji to ne mogu u klasičnim strategijama; *treće*, omogućava da, i pored toga što bi snage agresora zaposjele dio prostora, ne izgubimo političku nezavisnost i integritet zemlje, već da sačuvamo kontinuitet prostora kao operacijske osnovice i kontinuitet oružane borbe, i to praktički vremenski neograničeno, i *četvrto*, podrazumijeva prihvatanje prvog strategijskog udara agresora, koji je ujedno i najjači i kojeg je najteže preživjeti, ali uz izbjegavanje odlučujućih rješavajućih sudara (operacija) sve dok su odnos snaga i druge prednosti u korist agresora.

U definiranju i u teorijskoj i doktrinarnoj razradi ove strategije u posljednjih nekoliko godina učinili smo krupne korake i, na izvjestan način, vratili smo joj vitalnost i rješenja koja je još Tito utvrdio, a što je, pod utjecajem dosta burnog, pa i kriznog razvoja, na nekim tačkama bilo modificirano do mjere koja je narušavala ovaj smjer iz Titovog vremena. Tu, prije svega, mislim, na izvjesnu simbiozu republičko-pokrajinskih etatizama i naše odbrane, posebno vojne izgradnje, i na izvjestan paralelizam u izgradnji komponenata oružanih snaga, što je štetilo njihovom jedinstvu i efikasnosti rukovođenja i komandovanja.

Kada je riječ o osporavanju našeg generalnog koncepta, onda se gubi iz vida da, zbog svog geostrateškog položaja, stanja u neposrednom i širem okruženju i bitnih karakteristika našeg društvenog uređenja, ne možemo prihvatiti nijednu od drugih danas važećih strategijskih koncepcija.

Naš doktrinarni stav je da se *osloncem na vlastite snage mora uporno braniti svaki dio naše zemlje*. Tako smo od početnih ideja koncepcije općenarodne odbrane došli do zaključka da moramo prihvatiti oružanu borbu od same državne granice, jer ne možemo i ne smijemo čekati da agresor svojim brzoplovnim, vazdušnoprenosnim i drugim snagama ostvari brze prodore, zauzme značajne dijelove zemlje, dovede u pitanje izvršenje mobilizacije cjelokupnog ljudskog i materijalnog potencijala zemlje i strategijski razvoj oružanih snaga i da realizira strategiju munjevitog rata. Oružanoj agresiji suprotstavljamo se oružanim i svim drugim snagama općenarodne odbrane i društvene samozaštite, koje neprestano osposobljavamo i opremamo da i u najsloženijim uvjetima agresije mogu uspješno voditi općenarodni odbrambeni rat.

S tim u vezi, posljednjih godina dali smo naglašeni prioritet reorganiziranju i tehničkom opremanju *mirnodopskog dijela oružanih snaga, odnosno Jugoslavenske narodne armije*, koju smo osposobili da može uspješno prihvatiti prvi udar agresora i obezbijediti prostor, vrijeme i druge neophodne uvjete za izvršenje mobilizacije i prelazak društva na ratno stanje. Te snage bi, u određenim uvjetima agresije, posebno ako bi njome bio zahvaćen samo jedan dio naše zemlje, bile u stanju da i bez mobilizacije cijele ratne armije slome agresora i prisile ga na povlačenje, odnosno da se i bez domobilizacije uspješno suprotstave agresoru i uvjetima primjene doktrine niskog intenziteta.

U svim vrstama agresije na SFRJ *početni period rata* u našoj doktrini ima poseban značaj, jer u okviru njega stvaramo uvjete za pretvaranje munjevitog u dugotrajni i iscrpljujući rat. Upravo taj veliki strategijski problem moramo riješiti prvom bitkom. Naš osnovni cilj jeste da tehnički superiornijem agresoru nametnemo stalnu bitku, ali ćemo njen intenzitet mijenjati prema nastaloj strategijskoj situaciji i općim ciljevima općenarodnog odbrambenog rata u pojedinim njegovim fazama. Tako ćemo elastičnu borbu s promjenom intenziteta dejstava, uz primjenu različitih oblika i vidova dejstava, voditi sve dok agresor ne razvuče i postepeno ne istroši svoje snage i inicijativa pređe na našu stranu. Tada možemo prihvatiti odlučujuću bitku za konačno slamanje agresije, kao što smo to učinili u drugoj polovici 1944. i u prvoj polovici 1945. godine u završnim operacijama za oslobođenje zemlje.

Mehanizam naše *prve bitke*, kao dugotrajnog ratnog procesa, takav je da spriječava agresora da metodički ide iz jedne u drugu operaciju i primorava ga da modificira ranije planirana dejstva. Time se on stavlja u poziciju da donosi korektivne odluke, da gubi inicijativu i da mu se nameće defanzivna uloga. Jedini način da se to postigne vidimo u maksimalnoj aktivnosti naših snaga na svim nivoima ratne vještine — strategijskom, operativnom i taktičkom, i svim drugim vidovima borbe i otpora, čemu i putem njihovog mirnodopskog osposobljavanja poklanjamo veliku pažnju.

Takav naš doktrinarni stav proizlazi, pored ostalog, i iz bitno drugačijeg odnosa prema *prostoru* kao faktoru oružane borbe. U našim uvjetima, kao kvalitativno novo je njegov operativni značaj, čime se: *prvo*, izražavaju sve mogućnosti (fizičko-geografske, društveno-ekonomske, društveno-političke, demografske i druge) koje on kao borbeni i boravišni ambijent pruža oružanim snagama i narodu, za razliku od klasičnih vojnih doktrina, kod kojih u poimanju prostora presudni značaj imaju njegove fizičko-geografske karakteristike; *drugo*, prostor Jugoslavije predstavlja jedinstvenu operacijsku osnovicu, što znači da je on konstantna veličina i da nema gubitka prostora, već samo promjena uvjeta za vođenje oružane borbe i otpora na njemu, i *treće*, u takvim uvjetima nema napuštanja prostora, što praktično znači da je front razvijen na svakom dijelu cjelokupnog jugoslavenskog ratišta.

I *vrijeme* kao faktor u našoj doktrini ima izuzetan značaj, kako u početnom periodu rata, tako i u općenarodnom odbrambenom ratu u cjelini. Dok će agresor gotovo uvijek težiti da u kratkotrajnom ratu realizira postavljene ciljeve, jer mu ne odgovara da se upušta u dugotrajan iscrpljujući rat, mi ćemo koristiti vrijeme, prije svega zato da bismo promijenili eventualno nepovoljan početni odnos snaga i postepeno stvorili uvjete za prelazak u strategijsku ofanzivu. Ukoliko bi odnos snaga za nas bio relativno povoljan, napad na dio zemlje u doktrini isturene odbrane ili lokalni rat sa ograničenim ciljem ili slično, prihvata se odlučujuća bitka već na samom početku agresije, da bi se u što kraćem vremenu slomila ofanzivna moć agresora i prešlo u ofanzivu, radi njegovog razbijanja, uništenja i izbacivanja s teritorije Jugoslavije. To znači da naša strategija narodnog rata nije *a priori* za dugotrajan rat, već da ćemo vrijeme njegovog trajanja prilagođavati konkretnim uvjetimana ratištu i ciljevima rata. Međutim, bitno je uočiti

da bi ona prema svom osnovnom strategijskom opredjeljenju morala poći od agresije sa radikalnim ciljem i biti spremna na dugotrajan i iscrpljujući rat.

Kada je riječ o jedinstvu *faktora rata* i njihovom međusobnom odnosu i interakciji, može se zaključiti da naša strategija vještom kombinacijom svih faktora (ljudskog, materijalno-tehničkog, prostora i vremena) i svih njihovih obilježja, kompenzira prednosti agresora, prije svega u tehnici i naoružanju. To nije moguće na bilo kom nivou vlastite materijalno-tehničke opremljenosti. Stoga, u opremanju snaga za oružanu borbu i slijedimo zahtjeve koje postavljaju suvremeni i budući rat i oružana borba, kao i vojnotehnološki proces. Tamo gdje zaostajemo i gdje budemo prinuđeni na zaostajanje i ubuduće moraćemo to kompenzirati masom i kvalitetom ljudskog faktora, koji se u našoj koncepciji vrednuje kao odlučujući faktor rata i oružane borbe, ali i prednostima naše strategije, operatike i taktike, kao i drugim mjerama.

Kombiniran model vojne organizacije

U neposrednoj povezanosti sa zahtjevom uspješnog suprotstavljanja eventualnoj agresiji jeste i izbor *optimalnog modela vojne organizacije*. U rješavanju ovog krupnog problema historijsko iskustvo i suvremena vojna misao i praksa nudili su, u osnovi, dva modela vojnog organiziranja: (1) model stajaće, operativne, klasične vojske, u čemu vojna misao ima najviše iskustava i preporuka, i (2) model milicijske vojne organizacije, u čemu vojna misao i praksa imaju kontroverzna iskustva i shvatanja.

Treba istaći da iz istih razloga iz kojih je za nas neprihvatljiva strategija uništenja, neprihvatljiv je i model klasične stajaće vojske. Na drugoj strani, ne prihvatajući strategiju iznuravanja kao jedini model strategijskih dejstava, morali smo odbaciti i milicijski oblik vojne organizacije kao jedini model u našim suvremenim uvjetima. Odlučili smo se za kombiniranje modela vojne organizacije koji ima dvije svoje komponente i koji sintetizira na višem nivou sve bitne prednosti jednog i drugog modela vojne organizacije, a eliminira ili barem bitno umanjuje njihove društvene, političke, klasne, organizacijske i tehničko-tehnološke nedostatke.

Razmatrajući vojnu silu kao sastavni dio cjeline društvenih pojava — procesa u neprekidnom kretanju i mijenjanju, *klasici marksizma* su u mnogobrojnim teorijskim i publicističkim radovima naznačili opće odrednice »vojnog metoda« i »vojnog sistema«. Pod »vojnim metodom« podrazumijevali su teorijsko-metodološki prilaz izučavanju fenomena rata, a pod »vojnim sistemom« organizacijski i strategijski sistem. U okviru rasprava o »vojnom sistemu« dali su radikalnu kritiku dotadašnjih i tadašnjih vojnih sistema, s gledišta njihove funkcije, uloge i društvenog karaktera, i istodobno anticipirali oblike vojnog organiziranja socijalističkog društva. U aktuelnim interpretacijama upravo tog dijela vojne misli klasika marksizma ima ponajviše kontroverzi. Razlozi tome su dvojaki: *prvo*, zbog toga što se aktuelne interpretacije podešavaju prema konkretnim pragmatско-političkim potrebama u funkciji teorijskog utemeljenja i obrazlaganja vlastite aktuelne prakse, i *drugo*, što za takve jednostrane interpretacije postoje mogućnosti, s obzirom na to da su i *Marks i Engels i Lenjin* (posebno posljednja dvojica) zauzimali različite stavove u pogledu tipa i oblika vojnog organiziranja socijalističkog društva, što se ni u kom slučaju ne bi moglo reći za njihove stavove o ulozi i karakteru vojne sile (oružanih snaga) u socijalizmu.

Marksa je više zanimao društveni aspekt vojnog organiziranja nego funkcioniranje vojnog sistema. U razmatranju vojnih pitanja on je ostao na filozofsko-teorijskom nivou, a vojonaučne aspekte prepuštao je Engelsu, kojeg je smatrao kompetentnijim za to. Zbog toga je Engels na više mjesta iskazivao svoje stavove o oblicima vojnog organiziranja i građanskog i socijalističkog društva. O odnosu dva tipa vojnog organiziranja Engelsovi stavovi su vremenom evoluirali od bezrezervnog zagovaranja milicijskog sistema do konačnog opredjeljenja za kombinirani tip vojnog organiziranja.

Kada je riječ o Lenjinovim stavovima, treba napomenuti da su i njegova shvatanja pitanja vojnog organiziranja socijalističkog društva još više evoluirala nego Engelsova. On je u svojim ranim radovima, posebno onim koji su nastali u pred-revolucionarnom periodu i u toku oktobarske revolucije, bio vatreni zagovornik milicijskog sistema. To svoje stanovište zadržao je sve do 1918. godine. Dakle, sve dok se revolucija nije suočila s opasnošću od bloka udružene unutrašnje kontra-revolucije i moćnih vanjskih intervencionističkih snaga evropske buržoazije. Tada ne samo da je promijenio svoje stano-

više, koje je bilo *a priori* protiv stajaće vojske, već je i formirao Crvenu armiju na principima organizacije stajaće vojske. Time on nije nimalo odstupio od svog ranijeg ubjeđenja i opredjeljenja za ideju o naoružanom narodu. Kao dosljedan revolucionar i marksista, ostao joj je vjeran do kraja života, primjenjujući je u praksi na stvaralački način. I, upravo to što je, uz veoma razgranat milicijski oblik vojnog organiziranja, osnovao Crvenu armiju, koja je dobila identičnu društvenu ulogu i klasno-revolucionarni karakter kao i drugi elementi naoružanog naroda, samo je potvrda nedogmatskog, stvaralačkog konkretnohistorijskog materijalističkog pristupa u rješavanju pitanja organiziranja revolucionarnih oružanih snaga.

Titova originalna ostvarenja u ratnoj vještini

Pristupajući izučavanju i primjeni u praksi marksizma kao cjelovitog revolucionarnog učenja i pogleda na svijet radničke klase, Tito je dao lični i originalan doprinos daljnjem razvoju marksističke misli i prakse u cjelini, a naročito marksističke vojne teorije i prakse. Pod doprinosom marksističkoj vojnoj nauci podrazumijevaju se sva njegova ostvarenja u teoriji i praksi ratne vještine različitih stepena naučne vrijednosti.

Titov doprinos marksističkoj vojnoj nauci treba prvenstveno vrednovati sa stanovišta dva osnovna kriterija: (1) *kriterija originalnosti*, prema kojem se naučno ocjenjuju i valoriziraju ona djela koja su neosporno nova otkrića u ratnoj vještini, i (2) *kriterija suvremenosti*, prema kojem se naučno ocjenjuju i valoriziraju kao originalna ostvarenja i svi postupci i oblici primjene vojne sile u revoluciji i odbrani tekovina revolucije u bitno izmijenjenim, kvalitativno novim općim i posebnim uvjetima.

Polazeći od tih kriterija, od spoznaja do kojih se do sada došlo istraživanjem Titovog vojnog djela, može se bez dvojbe tvrditi da su najvažnija Titova originalna ostvarenja u ratnoj vještini slijedeća: (1) sinteza oslobodilačke i revolucionarne borbe u okviru jedinstvenog ratnog procesa; (2) stvaranje narodne revolucionarne armije po tipu kombinirane, partizansko-redovne vojske; (3) općenarodni oslobodilački, odnosno

odbrambeni rat ili »prošireni partizanski rat«, i (4) kombinirani, partizansko-frontalni oblik oružane borbe.

Za shvatanje suštine Titove koncepcije stvaranja narodne revolucionarne armije u narodnooslobodilačkom ratu, kao Titovog najvažnijeg ostvarenja u vojnom djelovanju i u isti mah najvećeg doprinosa marksističkoj vojnoj nauci, polazna tačka mora biti utvrđivanje činjenice da način na koji je ona stvarana i uvjeti u kojima je stvarana nisu dotad zabilježeni u historiji revolucija i ratova uopće. U tom kontekstu teza o originalnom načinu na koji je stvorena naša revolucionarna armija eksplicite se proteže na cjelokupnu oblast doktrine i prakse revolucije. Riječ je, dakle, o autentičnosti naše revolucije i originalnosti Titove koncepcije revolucije ne samo kao teorijski novog već i u praksi ostvarenog modela općenarodne revolucije.

Shvatajući cjelinu revolucije kao epohalan proces prevazilaženja građanskog društva u svim njegovim sferama (političkoj, materijalnoj i kulturnoj), Tito je od samog početka revolucije težio obrtu i u vojnoj sferi, koja je u čitavoj historiji klasnog društva bila otuđena i čovjeku suprotstavljena sfera društvenog života i djelovanja. Riječ je, dakle, o procesu podruštvljavanja vojne sfere, koji počinje već od trenutka kada je revolucionarna situacija prerasla u socijalističku revoluciju. To je, ujedno, bila i osnovna pretpostavka njihovog konstituiranja u revolucionarnu armiju kao oblik organiziranja naoružanog naroda. A to je, opet, značilo uistinu konstituiranje kvalitativno novog oblika vojne moći koja je negacija vojne moći građanskog društva.

Druga strana Titove koncepcije stvaranja revolucionarne armije jeste vojna organizacijska i tehničko-tehnološka strana. Vojnu silu revolucije, koja je nakon početnih rezultata počela sve snažnije da narasta, trebalo je pretvoriti u stalnu ustanovu revolucije — u sistem koji će efikasno funkcionirati u skladu sa datim vojnostrategijskim uvjetima.

Može se reći da je Tito, kao rijetko koji vojskovođa u ratu, često mijenjao organizacijske oblike, pri čemu je veoma izražena veza između oblika vojne organizacije i načina strategijske upotrebe oružanih snaga.

Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije, i poslije njihovog ustrojstva kao redovne regularne armije, sačuvali su i održali partizanski karakter. U protiv-

nom, oni ne bi uspjeli da pobijede višestruko vojnički nadmoćnijeg neprijatelja, kao što, sasvim izvjesno, naša revolucija ne bi bila uspješna da Tito nije pristupio stvaranju regularne armije. Takav model kombiniranja elemenata snaga u strukturi oružane sile i kombiniranja akcija svih tih elemenata, izražen *kombiniranim oblikom oružane borbe*, prvi put je na taj način ostvaren u našem narodnooslobodilačkom ratu i teorijski razrađen u našoj koncepciji općenarodne odbrane i društvene samozaštite. To kombiniranje nije mehanički zbir dvaju elementarnih oblika oružane borbe — partizanskog i frontalnog, već kvalitativno nov način upotrebe svih elemenata snaga i sredstava revolucionarne strategije, koji karakterizira općenarodni rat kao poseban tip rata i ratnu vještinu koja se u njemu primjenjuje.

Period iza nas karakteriziraju veoma intenzivni naponi u vezi sa jačanjem naših oružanih snaga, i to u sva tri ključna područja njihove izgradnje: usavršavanju organizacijske strukture i svih drugih aspekata organizacijske izgradnje, tehničkoj modernizaciji, razvijanju originalne ratne vještine i, u okviru toga, usavršavanju sistema rukovođenja i komandovanja. Uporedo sa tim sprovodi se i intenzivan proces obučavanja jedinica i komandi, uz istodobno usavršavanje sistema obuke.

Proces modernizacije oružanih snaga

U oblasti *organizacijske izgradnje oružanih snaga* uspješno smo u praksi realizirali nekoliko ključnih doktrinarnih principa mjerodavnih za tu problematiku. Stabilizirali smo proces izgrađivanja dvokomponentnosti strukture oružanih snaga, tako da je danas, a i ubuduće, posve jasno da takvom strukturom obezbjeđujemo istodobno dva težišna zahtjeva naše strategije oružane borbe:

— *prvo*, da u oružanim snagama bude jedan dio koji će biti tako organiziran, naoružan, opremljen, osposobljen, mobilan i na takvom stupnju borbene gotovosti da može uspješno da se suprotstavi glavnim snagama agresora na operativno-strategijskim i značajnim taktičkim pravcima, da bude nosilac borbenih dejstava u zahvatu fronta i u vlastitoj pozadini protiv krupnih, prije svega oklopnih i mehaniziranih i vazduš-

nodesantnih sastava agresora, i da obezbijedi povoljne uvjete za mobiliziranje oružanih snaga i prelazak društva na ratno stanje;

— *drugo*, da u oružanim snagama bude jedan dio koji će biti u stanju uspješno obezbijediti: potpunu i efikasnu borbeno kontrolu teritorije i funkcioniranje našeg društvenog sistema na privremeno zaposjednutoj teritoriji; neprekidnost oružane borbe na ratištu u svim vojnostrategijskim uvjetima, pa i na privremeno zaposjednutoj teritoriji; masovnost oružane borbe i snaga koje u njoj učestvuju; preuzimanje težišta oružane borbe i borbenih dejstava u partizanskom obliku oružane borbe u najtežim ratnim uvjetima i, napokon, uspješno sadejstvo dijelu oružanih snaga koje izvode frontalna dejstva i borbu protiv krupnih operativnih i taktičkih vazdušnih i pomorskih desanata.

Prvi zahtjev naše strategije obezbjeđujemo izgradnjom Jugoslavenske narodne armije, a drugi izgradnjom Teritorijalne odbrane.

Iz tih razloga smo odlučili da *Jugoslavensku narodnu armiju*, kao dio jedinstvenih oružanih snaga, i dalje razvijamo po principu stajaće vojske u tehničko-tehnološkom i organizacijsko-funkcionalnom smislu, ali uključujući pri tome i mnoga nova obilježja koja klasične stajaće vojske nemaju. Bez sumnje to je narodni i revolucionarni karakter i duboka i sudbinska sraslost s narodom, radničkom klasom i bitnim vrijednostima društva, što joj daje posebnu moralnu snagu. Osposobljavajući je za brza manevarska i udarna dejstva protiv glavnih snaga agresora, usvojili smo novu operativnu (korpusnu) i združenu taktičku (brigadnu) organizaciju, čime se znatno više izražava uloga Jugoslavenske narodne armije kao udarnog dijela jedinstvenih oružanih snaga i osnovnog činioca u sprečavanju iznenadne agresije. Te promjene i ukрупnjavanja, zajedno s ostalim zadacima koje smo izvršili ili su u toku, predstavljaju nov kvalitet kojim se obezbjeđuje još uspješnije izvršavanje svih onih zadataka koji odlučujuće utječu na tok, način izvođenja i konačan ishod rata.

Teritorijalna odbrana zadržava sva bitna svojstva milicijskog oblika vojne organizacije, kao što su masovnost i razmještanje u prostoru, što joj olakšava preživljavanje i fragmentiranje ratnog procesa na mnoštvo dejstava manjeg obima ali visokog intenziteta, i to masovno na čitavom prostoru. Bez

obzira na neposrednu povezanost Teritorijalne odbrane sa svojim matičnim prostorom, to nikako ne znači da se ona u operativnom smislu isključivo veže za njega, jer će to zavisiti od razvoja strategijske situacije, mogućnosti korišćenja prostora itd.

Moram naglasiti da još uvijek ima neshvatanja suštine i doktrinarne uloge Teritorijalne odbrane. Nije ona ni klasična milicija ni republička vojska, kako se to ponegdje misli ili želi prikazati, bez obzira na to što se, faktički, o njenom razvoju i pripremama brinu socijalističke republike i socijalističke autonomne pokrajine. *Odbrana Jugoslavije je nedjeljiva*, pa se u skladu sa takvim opredjeljenjem sve snage i sredstva odbrane na bilo kojem dijelu Jugoslavije istovremeno moraju smatrati integralnim dijelom odbrambenih snaga Jugoslavije kao cjeline i odbrambenih snaga njenih dijelova. U skladu s tim, u našim strategijskim zamislama predviđamo i uvježbavamo i manevar snagama i kapacitetima odbrane s jednog dijela prostora na drugi, što će neminovno ponekad potirati granice između socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina. To smo radili u narodnooslobodilačkom ratu, a to ćemo raditi i u općenarodnom odbrambenom ratu. Time se ni u čemu ne umanjuje autonomnost i odgovornost naših federalnih jedinica, svih drugih društveno-političkih zajednica i društvenih subjekata u najširim odbrambenim pripremama društva, kao preduvjeta, za oružanu borbu i preživljavanje građanstva. Ti njihovi naponi integriraju se u odbrambene pripreme Jugoslavije kao cjeline i svakog njenog dijela ponaosob zajedno sa oružanim snagama koje su okosnica i osnovna snaga odbrane.

Želim da istaknem da se *proces organizacijske modernizacije oružanih snaga* odvijao postupno i dosta studiozno (u intervalu od pet godina), i da na tome intenzivno radimo u posljednje dvije godine. Taj proces će do kraja ove godine biti potpuno završen, shodno strategijsko-koncepcijskim i doktrinarnim rješenjima koja bi nam vjerovatno nametnuo agresor, ali i prije svega u skladu sa zahtjevima naše strategije. Pri tome, *dosljedno poštujemo četiri principa* jedinstva i to: *prvi*, jedinstvo cjelokupnog prostora Jugoslavije kao ratišta; *drugi*, jedinstvo oružanih snaga na ratištu, *treći*, jedinstvo oružane borbe, i *četvrti*, jedinstvo rukovođenja i komandovanja oružanim snagama. Na taj način obezbjeđujemo optimalne uvjete za uspješno vođenje oružane borbe, što nameće zakonomjer-

nost suvremenog ratnog procesa koji bi se mogao odvijati na našem ratištu.

Polazeći od takvog doktrinarnog stava, zadnjih godina smo temeljito analizirali i sve aspekte *rukovođenja i komandovanja oružanim snagama*. U tom smislu, precizirali smo zadatke koji će, i pored složenosti i kompleksnosti, u potpunosti biti realizirani u najskorije vrijeme. Naša istraživanja su bila usmjerena upravo na iznalaženje optimalnih rješenja naspram jedinstvenih operacija i sistema komandovanja koji će na našem ratištu i vojištima primjeniti potencijalni agresor. Na to je, bez sumnje, utjecalo i naše dosadašnje iskustvo da efikasan sistem rukovođenja i komandovanja oružanim snagama u suvremenim uvjetima ne trpi dvojnost i paralelizam u onolikoj mjeri u kojoj smo to do sada imali. S tim u vezi, usvojili smo kvalitativno nova systemska rješenja koja su u funkciji brzog i efikasnog reagiranja svih nivoa rukovođenja i komandovanja i oružanih snaga u cjelini, posebno u iznenadnoj agresiji.

Mobilizacijskim razvojem obezbijedili smo optimalan operativni razvoj, čime se i problem operativne pokretljivosti u našoj doktrini postavlja u drugačijoj formi nego u klasičnim doktrinama. To u prostornom smislu znači da mobilizacijske prostorije lociramo što bliže rejonima upotrebe jedinica, koji omogućavaju prioritetsnu popunu na teritorijalnom i proizvodnom principu, a u vremenskom smislu da se dinamika mobilizacije selektivno podešava prema proračunatom vremenu mogućnog nailaska snaga agresora. Zbog strategijskog značaja mobilizacije i obezbjeđivanja uvjeta da se komande svih nivoa rasterete i još više posvete operativnim pitanjima i obučavanju jedinica, dio regrutno-mobilizacijskih poslova se prenosi na određene organe društveno-političkih zajednica koje su za to u većini i uz pomoć Armije dovoljno obučene i osposobljene.

Kada je riječ o *tehničkoj modernizaciji*, treba imati u vidu neka opća obilježja tehničko-tehnološkog razvoja danas u svijetu, posebno razvoja tehnologije naoružanja i vojne opreme. Nema sumnje da su brojna naučna otkrića, prije svega u fundamentalnim istraživanjima koja su primjenjena i u razvoju i proizvodnji novih tehnologija (nuklearne, kosmičke, tehnologije novih materijala mikroelektronike, biotehnologije) uzrokovali skokovite promjene u kvalitetu i mogućnostima suvremenih oružanih sistema i oružja.

Posebno bih naglasio da je suvremena tehnologija toliko napredovala da dovodi do ubrzanog usavršavanja i modernizacije postojećih sistema konvencionalnog oružja i razvoja novih borbenih sistema, uključujući i oružja prostornog dejstva, kao i kosmička. U tom procesu, pored nuklearne i kosmičke tehnologije, poseban značaj imaju tehnologije senzora sposobnih da »osjete« i prenesu fizičke veličine niskog intenziteta, informaciona tehnologija i tehnologija novih materijala, uključujući pogonske i tzv. egzotične materijale. Sve to ne samo da održava već sve više intenzivira trku u naoružavanju posebno u domenu sredstava ratne tehnike, strategije posrednog nastupanja, tzv. dejstava sa distance i drugih oblika vojnog intervencionizma.

U tim uvjetima tehnološki nedovoljno razvijene zemlje, uglavnom male i nesvrstane, čija je bezbjednost sve više ugrožena, moraju tražiti nove mogućnosti da se ograničavaju tako da se njihova tehnološka zavisnost što manje odražava na politički suverenitet. To znači da moraju selektivno pristupati razvoju vlastite tehnologije i međusobno surađivati, kako bi obezbijedile bar osnovne tehničke pretpostavke za suprotstavljanje agresoru. Jer, bez odgovarajućih visokokvalitetnih elektronskih, raketnih, plovnih, vazduhoplovnih i drugih sistema, odbrana od nekih suvremenih oblika agresije skoro je nezamisliva. Razumije se da nijedna od tih zemalja, uključujući i našu zemlju, u okviru modernizacije oružanih snaga nije u stanju razvijati i uvoditi slične sisteme jer su oni isuviše skupi, a i pitanje je koliko su im kao takvi i potrebni. Zbog toga, male vanblokove i nesvrstane zemlje moraju raspolagati neophodnim minimumom selekcioniranih suvremenih borbenih sredstava kojima bi se na adekvatan način mogle efikasno suprotstaviti u slučaju agresije primjenom nekog od modela strategije »niskog intenziteta«.

Prema tome, pitanje tehničke modernizacije nije za nas slobodan izbor. Ona nam je nametnuta izvana — ukupnom složenošću vojno-političke situacije i opasnostima po bezbjednost naše zemlje, kao i postignutim nivoom tehničke modernizacije oružanih snaga potencijalnih agresora i razvojem novih doktrina njihove upotrebe. Ona je istovremeno nužan uvjet materijalizacije naše odbrambene politike i mjesta i uloge oružanih snaga u koncepciji općenarodne odbrane i društvene samozaštite. Iz tih razloga tehničkoj modernizaciji posljednjih godina pridajemo najveći značaj, jer je ona najneposrednije

u funkciji realiziranja našeg strateškog koncepta oslanjanja na vlastite mogućnosti i smanjenja zavisnosti od inozemstva, ali istovremeno i osnovni zahtjev obezbjeđenja visoke borbene spremnosti naših oružanih snaga.

Polazeći od takvog generalnog opredjeljenja i visine odobrenih sredstava za potrebe Jugoslavenske narodne armije, za njenu tehničku modernizaciju izdvojili smo maksimalna sredstva. Planskim i osmišljenim razvojnim programima i drugim mjerama stvorili smo snažnu kadrovsku i materijalno-tehničku osnovu za istraživačko-razvojni rad, a poučeni iskustvima iz prošlosti razvili smo vlastitu vojnu industriju koja nam garantira zadovoljenje najvećeg dijela potreba u proizvodnji borbenih i drugih sredstava. To najbolje ilustrira činjenica da se, korišćenjem ukupnih naučnoistraživačkih i proizvodnih potencijala zemlje, u opremanju oružanih snaga obezbjeđuje 90 posto sredstava naoružanja i vojne opreme po domaćim konstrukcijama, a samo 10 posto po djelomičnim i potpunim licencama.

Tekućim srednjoročnim planom razvoja Jugoslavenske narodne armije za period 1987—1990. godine predvidjeli smo da se za potrebe naučnoistraživačkog rada izdvoji prosječno godišnje 8,70 posto budžeta JNA, što je znatno iznad jugoslavenskog prosjeka i četiri puta više nego što smo u te svrhe angažirali desetak godina ranije.

I u ovom segmentu vojnoprivredne djelatnosti osnovno idejno-političko opredjeljenje je koncept maksimalnog angažiranja svih raspoloživih jugoslavenskih potencijala u čemu su postignuti veoma značajni rezultati. To potvrđuje i činjenica da se 68 posto ukupnih sredstava izdvojenih za naučnoistraživački rad u oblasti naoružanja i vojne opreme realizira preko vanarmijskih ustanova, a svega 32 posto preko vojnotehničkih instituta.

Naučnoistraživački i razvojni rezultati u oblasti vojne tehnike direktno podstiču napredak određenih industrijskih grana (npr. metalurgije, hemije, mašinogradnje, industrije transportnih vozila, brodogradnje, vazduhoplovne i elektronske industrije i dr.) i neposredno se koriste u proizvodnji za potrebe civilnog tržišta. Analize pokazuju da je za posljednjih 10 godina, oko 35 posto naučnih i razvojnih rezultata ostvarenih za potrebe naših oružanih snaga, primjenjeno (neposredno ili posredno) u industriji za civilne potrebe. Ukoliko bi se

efektima od istraživanja razvoja i proizvodnje naoružanja i vojne opreme dodali i efekti građevinske djelatnosti, remonta, ishrane, itd. na privredni i tehnološki razvoj, tada se oko 65 posto sredstava, koje društvo izdvaja za finaciranje JNA, ponovo vraća privredi.

Na tehničku modernizaciju oružanih snaga, posebno Jugoslavenske narodne armije, negativno su se odrazila nepovoljna privredna kretanja u nekoliko posljednjih godina, kao i neostvarivanje osnovnih privrednih opredjeljenja utvrđenih Dugoročnim planom razvoja Jugoslavije. Promjene u planovima razvoja i modernizacije JNA u suštini su restriktivne i iznuđene nepovoljnim ekonomskim kretanjima, i samo zahvaljujući maksimalnom zalaganju svih pripadnika Armije i racionalnom i ekonomičnom poslovanju, izvršeni su zadaci koji imaju presudan značaj za borbenu gotovost Jugoslavenske narodne armije.

Uslijed neostvarivanja planiranog rasta nacionalnog dohotka umanjena je i osnovica od koje se polazilo pri utvrđivanju godišnjih iznosa sredstava za financiranje potreba Jugoslavenske narodne armije. Osim toga, u skladu sa opredjeljenjem društva o smanjenju izdataka iz dohotka privrede za obezbjeđenje potreba opće i zajedničke potrošnje u 1987. (a i u 1988. godini) odlučeno je da se pripadajući iznos sredstava za financiranje JNA od 5,20 posto (kako je utvrđeno Srednjoročnim planom) umanji i obezbijedi 4,94 posto nacionalnog dohotka.

Da bi se otklonile teškoće u utvrđivanju i obezbjeđivanju sredstava za potrebe Jugoslovenske narodne armije, a time i za tehničku modernizaciju, Predsjedništvo SFRJ je, kao što je poznato, predložilo izmjenu odredaba Ustava SFRJ koje se odnose na njeno financiranje.

Radi usklađivanja razvojnih resursa i razvojnih programa, a procjenjujući da će i u narednom periodu sredstva za financiranje JNA biti manja nego što je predviđeno Društvenim planom razvoja zemlje, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu je predložio, a Predsjedništvo SFRJ donijelo odluku, da se smanje oružane snage u procentima i po strukturi koji su poznati. Uporedo sa usvojenim brojnim smanjenjem naših oružanih snaga ulažemo dodatne napore na njihovoj tehničkoj modernizaciji, kako bi njihova borbena gotovost bila na nivou koji garantira uspješno suprotstavljanje svakoj vrsti agresije.

Zbog toga i u postojećim složenim uvjetima moramo obezbijediti potreban minimum tehničke opremljenosti, jer bi bilo iluzorno očekivati da se ljudi samo masovnim naoružanjem (puškama, automatima i sl.) mogu uspješno suprotstaviti suvremenim borbenim sredstvima kojima raspolažu potencijalni agresori. Suvremenom tenku može se uspješno suprotstaviti sličnim tenkom ili suvremenim protivoklopnim sredstvom, i zato je potrebno da raspolažemo neophodnim brojem takvih i sličnih sredstava. To se podjednako odnosi na avione, brodo-
dove i druga borbena sredstva.

Ukratko bih se osvrnuo na našu *vojnoekonomsku suradnju* sa drugim, posebno s nesvrstanim zemljama. Ona se ostvaruje u skladu sa našom spoljnom politikom i u duhu Titovih i Kardeljevih stavova o tom pitanju. Mada se ta suradnja odvija i sa tehnički razvijenijim zemljama ona je težišno usmjerena ka nesvrstanim zemljama i zemljama u razvoju. Pri svemu tome imamo u vidu: *prvo*, nesvrstane zemlje u cjelini ne predstavljaju vojno-političku koaliciju, pa se suradnji u njenim okvirima ne mogu pripisivati kvalifikativi koji inače važe za blokovske grupacije; *drugo*, praksa pokazuje da se u odbrani svoje nezavisnosti i slobode nesvrstane zemlje moraju sve više oslanjati na vlastite snage i međusobnu suradnju; *treće*, intenzivnom suradnjom na ekonomskom, tehnološkom, finansijskom, pa i vojnom planu, stvaraju se uvjeti za smanjenje zavisnosti zemalja u razvoju od inozemstva i jačanje njihove odbrambene moći, što treba da vodi većoj stabilnosti i miru u svijetu; *četvrto*, suradnja na vojnom planu sa tim zemljama ne svodi se samo, kako to neki shvataju, na izvoz naoružanja, već obuhvata i zajednički rad na razvoju i kooperaciji u proizvodnji sredstava ratne tehnike, kupoprodajne odnose, suradnju u projektiranju, izgradnji i opremanju objekata vojne infrastrukture i kapaciteta vojne industrije, pružanje tehničke pomoći i remontnih usluga, obuku i školovanje kadra i dr.

Treba imati u vidu da mi putem vojnoekonomske suradnje ostvarujemo respektivan devizni priliv. U proizvodnji za izvoz angažiramo oko 30 posto kapaciteta namjenske industrije. Ovaj izvoz je u funkciji jačanja ukupne ekonomske stabilnosti Jugoslavije i istovremeno je izraz solidarnosti s nesvrstanim zemljama i naš doprinos očuvanju njihove bezbjednosti. S vojno-političkog stanovišta ova suradnja je tim značajnija što se odvija na potpuno ravnopravnoj osnovi i bez ikakvih političkih i vojnostrateških ustupaka. Kao takva, ona je od

zajedničkog interesa, što, najčešće ne karakteriše suradnju nesvrstanih zemalja sa blokovskim i drugim razvijenim zemljama.

Zbog toga, *kritika vojnoekonomske suradnje* između nesvrstanih zemalja, kao i kritika našeg angažiranja na tom planu, objektivno idu u prilog velikih sila i vojnotehnički najrazvijenijih zemalja. Ta kritika neposredno je usmjerena i na odvrćanje nesvrstanih zemalja od koncepta oslonca na vlastite snage i njihovo obeshrabrivanje na putu izgradnje odbrambenog sistema sposobnog da uzvрати na svaki oblik agresije. U krajnjem, sve bi to neizbježno vodilo gubljenju slobode i nezavisnosti tih zemalja, njihovom priklanjanju i potčinjavanju nekoj vojnoj sili ili bloku.

Suvremeni sistem vojnog školstva

Uporedo sa ukupnim razvojem i modernizacijom naših oružanih snaga, mi smo, naročito u zadnjih nekoliko godina, izuzetnu pažnju poklanjali kompleksnoj *kadrovskoj modernizaciji* kao sastavnom dijelu ukupne modernizacije strategije odbrambenih priprema. Prije svega, dogradili smo sistem vojnog školstva i proširili postojeće izvore popune Armije odgo-varajućim kadrom iz građanstva.

Polazeći od realnih procjena da ćemo se u eventualnom ratu suočiti ne samo sa tehnički najsuvremenije opremljenim oružanim snagama agresora već i sa protivnikom koji je vrhunski osposobljen i uvježban za vođenje oružane borbe, postavili smo jasan zadatak da, pored visokih moralno-političkih kvaliteta, naš starješinski i vojnički sastav mora biti na tom, pa i većem nivou, osposobljen i uvježban da se može uspješno suprotstaviti svakom agresoru pri izvođenju najrazličitijih operacija, bojeva i borbi i svih drugih oblika oružanog suprotstavljanja. Ostvarivanje navedenih zahtjeva započinje još u srednjim vojnim školama i vojnim akademijama, a nastavlja se na svakom narednom stupnju školovanja, zaključno sa školom općenarodne odbrane, kao najvišom školskom institucijom u našim oružanim snagama.

Taj sistem, primjeren je našim filozofskim i idejno-političkim pogledima na pitanja odbrane socijalističkog samoupravnog društva. Kao takav, on obezbjeđuje sticanje širokih

znanja multidisciplinarnog karaktera, i to kako iz oblasti određenih društvenih nauka, tako i općevojnih znanja. Time se omogućava formiranje ličnosti starješine integralne obrazovanosti i visoke specijalnosti. Samo na taj način naš ljudski faktor može biti određujući činilac u uvjetima tehničke inferiornosti. Treba reći da je naše vojno školstvo, u cjelini uzev, uspješno izvršavalo i danas izvršava zadatke školovanja i osposobljavanja starješinskog kadra u Jugoslavenskoj narodnoj armiji i onog koji radi na poslovima općenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Naše vojno školstvo, posebno visoko, daje značajan doprinos razvoju vojnoteorijske misli, kao i naučnoistraživačkom radu u oružanim snagama u cjelini. Kolike su to mogućnosti ilustruje i podatak da oko 95 posto od ukupnog broja oficira ima visoko stručno obrazovanje stečeno ne samo završavanjem vojnih akademija i drugih visokih vojnih škola već i fakulteta širom naše zemlje. U Armiji imamo oko 2.500 njezinih pripadnika sa akademskim zvanjem specijaliste, magistra i doktora nauka. Zasigurno, to je obrazovna struktura kakva se rijetko gdje u društvu može naći. Ovakav sistem vojnog školstva i obrazovni nivo pripadnika JNA omogućavaju daljnju razradu naše originalne ratne vještine koja se na djelu dokazala izuzetno efikasnom i koja predstavlja našu komparativnu prednost u odnosu na svakog potencijalnog agresora. Armija kao nosilac brojnih projekata, studija i naučnih skupova o problematici odbrane, na osnovama timskog rada, angažira naučne radnike i institucije iz cijele zemlje.

No, vrijeme u kojem živimo i u kojem faktor promjenljivosti, naročito u tehničko-tehnološkoj, vojno-političkoj i drugim sferama ima svakim danom sve značajniju ulogu, nalaže nam da često kritički preispitujemo vlastitu praksu na svim poljima djelatnosti. Zato neprekidno dograđujemo i inoviramo nastavne planove i programe, i obezbjeđujemo da, cjelokupnim sistemom redovnog i vanrednog školovanja, brojnim kursovima i raznim oblicima informiranja, naši ljudi budu upoznati sa svim tim promjenama i zbivanjima i da neprekidno dopunjuju svoja znanja i ukupnu osposobljenost.

Međutim, vojne škole obezbjeđuju samo onaj dio kadra koji se, zbog svoje specifičnosti, ne može dobiti iz škola u građanstvu. Naročito u zadnje vrijeme sve više se oslanjamo na nove izvore popune. Primjera radi, oficirski kadar obnavljamo

i prijemom onih koji su završili odgovarajuće fakultete u građanstvu, odnosno rezervne oficire sa visokom stručnom spremom, ubrzavamo i prijem vojnika po ugovoru, kao i prijem građanskih lica na službi u Jugoslavenskoj narodnoj armiji. Postojeći sistem popune oružanih snaga kadrom stalno je otvoren za nove inicijative i dogradnju postojećih rješenja. Iz činjenice da će se, u tako najšire postavljenoj strukturi popune kadrom, naći kandidati različitog uzrasta, nivoa stručnosti, psihosocijalnih i drugih karakteristika, proizlaze i konkretni zahtjevi prilagođavanja nastavnog plana i programa potrebama izgradnje visokoobučениh i motiviranih starješina, sposobnih za izvršenje veoma složenih zadataka u eventualnom ratu. Od toga je, međutim, važnije istaći da takav način popune otvara nove prostore za još veće približavanje vojnog poziva širokim kategorijama stanovništva. Kao i do sada, nastojaćemo ostvarivati što srazmjerniju zastupljenost svih republika i pokrajina, odnosno pripadnika svih naših naroda i narodnosti u kadru oružanih snaga. Za ostvarivanje takve politike i opredjeljenja biće neophodno još šire i dosljednije angažiranje svih subjekata društva i na svim nivoima.

*

Na kraju, još jednom treba istaći da sporazum lidera dviju supersila o uklanjanju i uništavanju evroraketa, o čemu je izrečena pozitivna ocjena, i uopće aktueliziranje pitanja razoružanja u svim njegovim bitnim aspektima, nikako ne znači da se ostvarivanje globalnih ciljeva velikih sila neće realizirati ratovima manjeg obima i intenziteta. To što su neki shvatili i što ističu da neće više biti rata, odraz je njihovog nedovoljnog poznavanja suvremene, vojno-političke situacije i neshvaćanja širine i dubine jaza između postojećih polova svjetske moći i drugih protivurječnosti koje opterećuju suvremeni svijet.

I novi modalitet vojnog intervencionizma, pod nazivom »doktrina sukoba niskog intenziteta«, koji je ranije bio dodatni dio globalnih strategija velikih sila, sada je prerastao u globalnu strategiju, što je potvrdio i Gorbačov u svom nedavnom govoru u Skupštini SFRJ. Očito je, dakle, da je navedena doktrina postala dominantan model ugrožavanja bezbjednosti i nezavisnosti zemalja tzv. trećeg svijeta, jer su u njoj sadržane moguć-

nosti kombiniranja i primjene svih sredstava i metoda specijalnog rata i selektivne upotrebe vojne sile po modelu distancionih dejstava. Ona je prvenstveno usmjerena na one zemlje koje su suočene s unutarnjim protivurječnostima i sukobima na političkom, ekonomskom, ideološkom i međunacionalnom planu.

Te realnosti moramo biti svjesni tim prije što se procjene naših odbrambenih mogućnosti danas najneposrednije dovode u vezu sa teškoćama u privrednom razvoju, a posebno s pojavama nejedinstva u mnogim sferama društvenog života. Kada ukazujemo na te opasnosti mi ih ne preuveličavamo i ne prenosimo mehanički izvana, kao što nam se ponekad pripisuje, već na njih realno ukazujemo i nastojimo, u granicama naših mogućnosti, da na što manju mjeru svedemo njihov utjecaj na našu strategijsku doktrinu i planove odbrane društva. Zato oni koji podrivaju oružane snage i naš koncept odbrane istovremeno podrivaju i sve druge temelje društvenog razvoja, pa time i društveni koncept, njegovu materijalnu osnovu, odbrambeno-samozaštitnu snagu društva i posebno Jugoslavensku narodnu armiju, kao i druge osnovne društvene vrijednosti. Te snage, čije djelovanje, u suštini, ima kontrarevolucionarni karakter, nemaju niti će imati bilo kakvih izgleda na uspjeh, ako se protiv njih budemo organiziranje i efikasnije borili u svim dijelovima naše zemlje.

Međutim, bez obzira na neke napade, koji su naročito u zadnje vrijeme poprimili obilježje negiranja svega što je stvarno od rata do danas, proces demokratizacije i podruštvljavanja općenarodne odbrane i društvene samozaštite, koji je pustio duboko korjene i dalje će se nastaviti. Na iskustvima iz naše prakse, u skladu s potrebama unapređenja konkretnih odbrambeno-samozaštitnih poslova, usavršavaćemo postojeća rješenja uz široko uključivanje nauke i angažiranje svih subjekata društva.

U teorijskoj i praktičnoj djelatnosti i dalje ćemo se zalagati za dosljedno oživotvorenje Titove vizije našeg odbrambeno-samozaštitnog organiziranja i na tom planu neprekidno dograđivati koncepciju i doktrinu odbrane, kako na strategijskom tako i na operativnom i taktičkom nivou, zasnovane na neiscrpnim iskustvima iz našeg narodnooslobodilačkog rata i suvremenih ratova, kao i dostignućima vojnonaučne misli u svijetu i u nas.

Na planu tehničke modernizacije, uz velike napore uvedena su u operativnu upotrebu suvremena sredstva naoružanja i vojne opreme, pretežno iz domaće proizvodnje, tako da su mogućnosti oružanih snaga narasle do nivoa neophodnog našoj odbrani.

Značaj ukupnih odbrambeno-samozaštitnih priprema društva proizlazi iz odavno uočene zakonomjernosti da rat nije više generalna bitka, kao što je nekada bio. Svestrane ratne pripreme zemlje imaju za cilj i poznatu Titovu izreku, koja se praktično obistinila u čitavom poslijeratnom periodu, da potencijalni agresori za žrtvu agresije biraju samo one zemlje i narode koji nisu spremni za odbranu. Poseban značaj u ukupnoj pripremljenosti društva i dalje ćemo pridavati moralno-političkim, organizacijskim, kadrovskim, materijalno-tehničkim i drugim pripremama, kao i stupnju obučenosti i osposobljenosti oružanih snaga i svih struktura društva za oružanu borbu i druge oblike organiziranog suprotstavljanja agresoru.

Dostignuti stupanj izgrađenosti oružanih snaga obezbjeđuje sve bitne pretpostavke i uvjete visoke borbene gotovosti, što se posebno odnosi na Jugoslavensku narodnu armiju i njezinu spremnost za izvršenje zadataka u okviru eventualne iznenadne oružane agresije.

Treba posebno istaći da imamo dovoljno snaga kojima se možemo uspješno suprotstaviti svakom neprijatelju, prevladati postojeće teškoće i obezbijediti uvjete za daljnji revolucionarni razvoj društva. To je naš dug prema svojoj radničkoj klasi, prema budućim generacijama, a posebno prema onima koji su dali svoje živote za slobodu i nezavisnost zemlje.

To je ispit naše dosljednosti Titovoj revolucionarnoj misli i djelu, i naša historijska obaveza i odgovornost pred socijalizmom u vlastitoj zemlji i u svijetu, i iznad svega naša odgovornost za sudbinu Jugoslavije, kao zajedničke države svih naših naroda i narodnosti.

SUMMARY

ACTUAL PROBLEMS OF DEFENCE IN RELATION TO PRESENT
DEVELOPMENTS IN THE WORLD AND IN OUR COUNTRY —
MODERNIZATION OF THE TOTAL NATIONAL DEFENCE CONCEPT

Within the frames of gaining insight into the long-termed processes in international relations, it is important to note two possible global counterpoised tendencies — the process of fragmentation and closing-up and, on the other hand, the process of integration of the world. Keeping in mind the possible changes, resulting from the third technical-technological revolution, and considerably grown progressive forces of humanity, we can realistically expect that a process of universal interconnection of the world will prevail, moving towards creation of fundamental conditions for constitution of the so-called world society.

In spite of certain positive trends, contemporary international relations are fraught with numerous contradictions and different interests, thus continuing to jeopardize security of small and non-aligned countries, including Yugoslavia. Therefore, a quicker and more efficient overcoming of socio-economic and political crisis of our society has a primary significance and impact on the overall internal stability and security of the country.

The deeply rooted process of democratization and socialization of total national defence and social self-protection will continue. Based on our own experiences and in concordance with the need for advancing the concrete defence and self-protection activities, we shall make the existing solutions more perfect, with a wide incorporation of science and engagement of all social subjects in these endeavours. In both theoretical and practical activities we shall have to advocate consistent realization of Tito's vision of our defence and self-protection organization and constantly upgrade, both on strategic and operative tactical levels, our defence concept and doctrine, that are founded on our inexhaustible experiences from our national liberation war and contemporary wars, as well as on attainments of military scientific thought of the world and of our own.

The process of modernization of armed forces, which has been started and continues for some time encompasses all the three domains of their development: advancing their organization and structure and all other aspects of their organizational upgrading; their technical modernization; development of a peculiar art of war; and within this entire framework the advancement of the command and control system.

The attained level of development of the armed forces ensures all vital preconditions for the attainment and keeping a high level of combat preparedness and readiness, which pertains specifically to the Yugoslav People's Army and its readiness for execution of its tasks in a case of an eventual sudden armed aggression.

RESUME

LES PROBLEMES DE DEFENSE ACTUELS PAR RAPPORT AUX
EVENEMENTS D'AUJOURD'HUI DANS LE MONDE ET EN
YOUgoslavIE — MODERNISATION DE LA CONCEPTION
DE DEFENSE POPULAIRE GENERALISEE

Lorsque nous traitons des processus à long terme au sein des relations internationales il importe d'indiquer deux tendances possibles à l'échelle globale. Ces tendances sont opposées, à savoir le processus de fragmentation et de fermeture, d'une part, et celui d'intégration du monde, de l'autre. Vu les changements possibles entraînés par la troisième révolution technique et technologique, ainsi que la montée des forces progressistes de l'humanité il est raisonnable de s'attendre à voir prédominer le processus universel d'association du monde par voie de la création des conditions premières de la constitution d'une communauté dite globale.

En dépit de quelques tendances positives, les actuelles relations internationales sont entravées par de nombreuses contradictions et par une diversité des intérêts, fait qui à l'avenir aussi sera susceptible de menacer la sécurité des pays petits et non alignés, parmi lesquels se trouve la Yougoslavie. C'est pourquoi, en ce moment précis de notre histoire, le dépassement plus rapide et plus efficace de la crise socio-économique et politique qui secoue notre pays s'avère d'un intérêt primordial et d'influence pour la stabilité intérieure et la sécurité du pays.

Le processus de démocratisation et de socialisation de la défense populaire généralisée et de l'autoprotection sociale s'est solidement enraciné et sera continué à l'avenir aussi. A la lumière de nos propres expériences, répondant aux besoins de promouvoir les fonction de défense et d'autoprotection concrètes nous pourrions parachever les solutions adoptées avec le vaste concours de la science et l'engagement de tous les sujets de la société. En théorie et dans la pratique il nous faut oeuvrer pour traduire dans l'acte d'une manière conséquente la vision titiste de notre organisation de la défense et de l'autoprotection et pour assurer en continuité la mise en oeuvre de nos conception et doctrine de défense, tant au plan stratégique qu'opérationnel et tactique, qui reposent sur les expériences intarissables de la guerre de libération nationale, ainsi que sur les guerres menées à l'époque moderne, et qui sont inspirées par les réalisations de la pensée militaire dans le monde et en Yougoslavie.

Le processus de modernisation des forces armées, qui a été entamé depuis longtemps et dure toujours, concerne tous les trois domaines-clefs de leur édification: le perfectionnement des structures organisationnelles et tous les autres aspects de l'édification organisationnelle; la modernisation des aspects techniques et le développement d'un art militaire original, et, dans le cadre de ce dernier, le perfectionnement du système de direction et de commandement.

Le degré atteint de l'édification des forces armées assure tous les préalables essentiels à une importante capacité de combat notamment celle de l'APY qui est prête à accomplir les tâches qui lui incombent dans le cadre d'une éventuelle et soudaine agression contre le pays.

РЕЗЮМЕ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБОРОНЫ ПО ОТНОШЕНИЮ
К СОВРЕМЕННЫМ ДВИЖЕНИЯМ В МИРЕ И У НАС —
МОДЕРНИЗАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ ВСЕНАРОДНОЙ ОБОРОНЫ

В рамках созерцания долгосрочных процессов в международных отношениях представляется значительным указать на две возможные тенденции в глобальных мировых масштабах. Речь идет о противоположных тенденциях — о процессе фрагментирования и закрывания, с одной стороны, и о процессе интеграции мира, с другой. Имея в виду возможные изменения, как следствие третьей технико-технологической революции, и весьма возросшие прогрессивные силы человечества можно реально ожидать, что преобладающим станет процесс всеобщего связывания мира, путем создания предпосылок для учреждения так называемого мирового общества.

Несмотря на некоторые положительные тенденции, современные международные отношения перегружены многочисленными противоречивыми и различными интересами, что и в будущем будет поставлять под угрозу безопасность малых и неприсоединившихся стран, в частности и Югославии. Поэтому, более быстрое и эффективное преодоление общественно-экономического и политического кризиса нашего общества в настоящем историческом моменте имеет первостепенное значение и влияние на общую внутреннюю устойчивость и безопасность страны. Процесс демократизации и обобществления всенародной обороны и общественной самозащиты, имеющий глубокие корни, будет и впредь продолжаться. На основании собственного опыта, в согласии с необходимостью продвижения вперед конкретных оборонно-самозащитных дел, мы будем совершенствовать существующие решения, широко включая при этом науку и привлекая все субъекты общества. В теоретической и практической деятельности мы должны настаивать, чтобы последовательно проводились в жизнь титовские положения о нашей оборонительно-самозащитной организации и чтобы постоянно достраивались концепция и доктрина обороны, как на стратегическом и оперативном, так и на тактическом уровнях, основанные на неиссякаемом опыте нашей народно-освободительной войны и современных войн, а также на достижениях военно-научной мысли в мире и у нас.

Процесс модернизации вооруженных сил, который раньше начался и все еще продолжается, охватил все три важнейшие области их строительства: совершенствование организационной структуры и всех других аспектов организационного строительства; техническую модернизацию и развитие оригинального военного искусства, а в рамках этого и совершенствования системы управления.

Достигнутый уровень строительства вооруженных сил обеспечивает все существенные предпосылки и условия для высокой боеготовности, что особенно относится к ЮНА и ее готовности к выполнению задач, связанных с возможной неожиданной агрессией.